

Регулювання депутатської етики: як це працює у світі

Багато країн світу регулюють етику депутатів парламенту за допомогою окремих нормативно-правових актів. Найпоширенішими серед них є так звані кодекси етики або кодекси поведінки. Їх наявність має низку переваг: парламентарі розуміють та можуть об'єктивно оцінювати етичність поведінки власної і своїх колег, а парламент має чіткі інструменти впливу на порушників дисципліни.

За [даними](#) міжпарламентського союзу Parline станом на січень 2024, кодекси поведінки парламентарів діють у 85 країнах світу. У найбільш загальному вигляді такий документ містить перелік етичних правил і стандартів поведінки, яких народний депутат має дотримуватися у своїй професійній діяльності, та санкції за їх порушення. На практиці ж, формат такого документу може [різнитися](#) від країни до країни: у деяких це детальний документ з переліком правил, сфер їх застосування та санкцій за порушення, а в інших — короткий виклад основних професійних цінностей та норм поведінки.

Деякі країни взагалі не мають етичного кодексу як окремого закону або іншого нормативно-правового акту, затвердженого парламентом. Натомість норми етичної поведінки можуть бути закріплені у вигляді частини законодавства про діяльність парламенту.

Ось кілька [прикладів](#) реалізації етичних кодексів у різних країнах:

- **США.** Кодекс офіційної поведінки членів Сенату (верхньої палати Конгресу США) існує **у форматі частини регламенту**. Крім того, члена Сенату можуть виключити за неприйнятну поведінку (disorderly behavior) двома третинами голосів відповідно до Конституції.
- **Німеччина.** Кодекс поведінки членів однапалатного парламенту (Бундестагу) існує у форматі **додатка до регламенту**.
- **Велика Британія.** Кодекс поведінки для Палати лордів (верхня палата парламенту) **у форматі постанови**.
- **Мальта.** Етичний кодекс для членів Палати представників (однапалатний парламент) **у форматі закону**.
- **Ірландія.** Етичний кодекс для членів Сенату (верхньої палати парламенту) **у форматі постанови**.
- **Литва.** Кодекс поведінки державних політиків (розповсюджується на депутатів однапалатного парламенту — Сейму, президента, членів Європейського парламенту, представників муніципальних рад та мерів) **у форматі закону**.
- **Польща.** Правила етичної поведінки для депутатів Сейму (нижньої палати Національної Асамблеї Республіки Польща) **у форматі постанови**.

- **Франція.** Кодекс деонтології для членів Національної Асамблеї (нижньої палати парламенту) у форматі **постанови Бюро національних зборів**.
- **Грузія.** Кодекс етики членів однопалатного парламенту у **форматі декларації**.

Ці нормативні акти встановлюють правила поведінки парламентарів як у залах засідань, так і за його межами. Перелік порушень, які [визначають](#) етичні кодекси різних країн, може варіюватися, але найбільш розповсюджені такі: неналежна поведінка, образа особистості (зокрема, інших високопоставлених чиновників) або наклеп, тривала відсутність на роботі, інші дії, несумісні з поняттям депутатської гідності.

За порушення можуть бути передбачені такі санкції:

- заклики до порядку із занесенням у парламентський протокол, а також офіційний осуд;
- позбавлення права на виступ, тимчасове відсторонення від участі у засіданнях;
- вимога публічного принесення вибачення;
- фінансові санкції: штрафи, зменшення заробітної платні;
- втрата мандату.

На практиці покарання за порушення депутатської етики у деяких країнах може бути досить суворе. Наприклад, у грудні з Конгресу США [виключили](#) республіканця Джорджа Сантоса. Одним із пунктів обвинувачення, окрім розкрадання, була і неетична поведінка: Сантос брехав виборцям про своє минуле — кар'єру та освіту, чим ввів їх в оману. Виключити з парламенту за неетичну поведінку також [можуть](#) в Індії. Подібний вид санкцій існує і у Великій Британії та Канаді.

Контроль за дотриманням етичної поведінки може здійснюватися різними шляхами. Дослідники [виділяють](#) три моделі, які існують у світі: 1) утворення відповідного парламентського комітету, який розслідує випадки неетичної поведінки (модель саморегуляції); 2) утворення позапарламентського судового або квазісудового органу який контролює дотримання етичних норм; 3) утворення незалежного органу, який підзвітний парламенту і надає йому консультативну допомогу з питань етики, але санкції за порушення накладає парламент.

Законодавче регулювання етичних норм професійної діяльності народних депутатів хоча і не може викоринити неетичні непрофесійні дії деяких з них повністю, але **уможливлює притягнення їх до відповідальності**. Крім того, затвердження етичного кодексу упрозорує роботу парламенту (оскільки суспільство має чіткі критерії для оцінки етичності тих чи інших дій нардепів) та збільшує його суб'єктність, дозволяючи йому, як головній демократичній інституції, відмежуватися від репутаційних наслідків скандалів, які можуть створювати його окремі представники.